

M

MADAME

SUPLEMENT
PËRFEMINIZMIN

ALBA ALISHANI
Moderatorja që nuk
bën kompromis me
profesionin!

OLLGA PLUMBI
Gruaja që foli kundër
patriarkanizmit prej
1936 e mbrojti
emancipimin e gruas
në komunizëm

**100 GRA NË PIKTURËN
SHQIPTARE**
Motrat Zengo
piktoret e para
profesioniste në
Shqipëri

ELSA BALLAURI

Shqipëria ka nevojë për dashuri

ELSA BALLAURI

Shqipëria ka nevojë për dashuri

Intervista, Elsa Ballauri: Muzeu i gruas ka ardhur si një nevojë e fshehur pas një pasioni. Duhet një lëvizje për të rinjtë

Elsa Ballauri, një nga figurat më të njohura dhe të përkushtuara në Shqipëri për të drejtat e grave, barazisë gjinore dhe edukimin e të rinjve. Me një eksperiencë të gjatë në aktivizëm dhe punë me komunitetet e ndryshme, ajo ka kontribuar në ngritjen e ndërgjegjësimit për çështjet gjinore dhe në formimin e brezave të rinj si qytetarë të vetëdijshëm dhe aktivë.

Në intervistën më poshtë Ballauri ndan përvojat e saj, sfidat e shoqërisë shqiptare dhe mendimet mbi rolin e të rinjve, ndikimin e rrjeteve sociale dhe rëndësinë e lëvizjeve të vërteta për të drejtat e grave.

Si e vlerësoni rolin e të rinjve sot në lëvizjet për të drejtat e grave dhe barazi gjinore? A janë duke u angazhuar mjaftueshëm ata, sipas jush?

Nuk jam pozitive në lidhje me këtë pyetje. Mendoj që nuk kemi ende në Shqipëri një lëvizje rinore apo të grave për të drejtat e tyre apo për diskutime të gjera në lidhje me këto çështje. Këtu po përfshij edhe diskutimin mbi barazinë gjinore. Ka shumë vite që nuk shoh tendencë për stabilitet të një filozofie për t'i debatuar dhe për të folur mbi problemet tona. Nuk ka iniciativa sidomos nga të rinj dhe të reja. Edhe kur ndodhin, ato janë të vogla,

private, por të paafta të gjenerojnë frymë. Ne nuk kemi lëvizje të grave apo lëvizje të të rinjve, shoqëria jonë është shumë apatike për këto. Ka projekte grash, individë të suksesshëm, ka shoqata grash, por lëvizja është shumë e dobët.

Ju më pyesni për lëvizje mbi çështjen e barazisë gjinore. Kjo nuk ishte lëvizje, debati u hap vetëm në media dhe vetëm nga media, shpesh nga gazetarë që nuk e kuptojnë ose janë të interesuar vetëm për shoë. Si edhe herë të tjera, shumë individë bien në kurthin e fasadës dhe s'kanë mundur të shpjegojnë qëndrimet e tyre. Shoqëria civile apo individë

që kuptojnë se ç' do të thotë "lëvizje", duhej ta kishin nisur diskutimin mbi këto çështje shumë më herët dhe duhej të ishin ata që do t'i imponoheshin parlamentarëve apo me diave.

Rrjetet sociale, sidomos platformat si TikTok, Instagram apo X (Tëitter), sa ndikim kanë sipas jush në ndërgjegjësimin për të drejtat e grave dhe lëvizjet gjinore në Shqipëri?

Platformat e shpejta, si këto që përmendët, nuk ndikojnë aq sa duhet dhe si duhet. Madje shpesh çorientojnë logjikën dhe minimizojnë debatin. Nëse do dish t'i përdorësh siç duhet, ato mund të jenë ndihmesë e mirë, dhe këtu flas për rastet e ndodhura të shkeljeve, dhunës ndaj grave, ngjarje reale që i bëjnë njerëzit më të ndjeshëm, si edhe opinione të shkurtra nga ekspertët. Mirëpo ato, mendoj se, ose janë të rralla mes mijëra postimeve të kota, ose janë të pamjaftueshme për të ngritur debat konstruktiv.

Unë nuk jam një ndjekëse e këtyre platformave, por nga eksperiencia mund të them se lëvizja për të drejtat e grave dhe çdo lloj lëvizjeje tjetër ka nevojë për diskutime të vërteta, ku njerëzit shohin njëri-tjetrin në sy ndër kohë që kanë marrë përsipër një mision: të jenë pjesë e vërtetë e këtyre lëvizjeve. Rrjetet sociale nuk krijojnë dot lëvizje; ato mund të krijojnë vetëm frymë thashethemesh.

Keni themeluar Muzeun e Gruas në Tiranë, përmes të cilit promovoni historinë gjinore në Shqipëri. Cilat janë këto histori dhe çfarë do të veçonit si një sukses të nismës suaj unike?

Muzeu i gruas ka ardhur si një nevojë e fshehur pas një pasioni, siç është ai i koleksionimit. Për vite të tëra jam e dashuruar pas këtij hobi dhe erdhi një moment kur hobi u bë detyrë, dhe detyra ishte e lidhur me atë mision për të cilin punoj prej vitesh: të drejtat e njeriut. Kur flasim për gratë, kemi folur

për gjithë shoqërinë, kemi folur për burrin, fëmijët, familjen, historinë, kombin.

Qëllimi im dhe i muzeut është të zbulojmë historinë e grave në Shqipëri, atë histori që komunizmi e fshiu ose e keqpërdori. Është punë e vështirë, por e mrekullueshme. Vitet e para të diktaturës nuk i njohim pothuajse fare, vitet e diktaturës akoma nuk kemi filluar t'i debatojmë siç duhet. Mbetemi fasadistë, por kjo nuk do të thotë që të mos ndryshohet.

Sukses? Unë çdo ditë në muze e shoh me optimizëm; sukcesi vjen pas çdo informacioni të ri që zbulojmë. Viti që vjen do të prezantojë gjetje shumë interesante dhe unë do të kem një podcast për mbledhjen e dëshmive të grave, sepse jeta ikën shpejt dhe kujtimet na humbin çdo ditë.

Mendoni se sot vajzat dhe gratë në Shqipëri janë më të diskriminuara se ato në rajon dhe më gjerë?

Situata e grave në Shqipëri ka ndryshuar shumë. Ato janë më të sigurta, më të ndërgjegjësuara, janë në gjendje të ankohen për dhunën apo padrejtësitë, janë të angazhuara dhe sidomos janë të talentuara për të bërë bizneset e tyre. Por nuk kanë ndihmë. Ashtu si në kohën e diktaturës ishin të mbingarkuara me dhunën e shtetit dhe të patriarkisë, ashtu edhe sot, shtetin nuk e kanë një suport të sigurt dhe patriarkia vazhdon, shpesh e kamufluar.

Gratë shqiptare, si edhe ato në botë, kanë të njëjtat çështje për të zgjidhur: dhunën, diskriminimin, patriarkalizmin – dhe këto janë kryesisht debatet publike. Mendoj se ajo për të cilën duhet të flasim më shumë është si të shkëputen nga "modeli i gruas", si të mos pengojnë veten e tyre, si të ndjekin agjendën e tyre dhe jo atë të burrave. Edhe të shohin fajin brenda vetes dhe ta pranojnë atë, që në momentin kur bëjnë ndarjen e punëve të shtëpisë dhe i konsiderojnë meshkujt e familjes si mbretër dhe veten si shërbëtores.

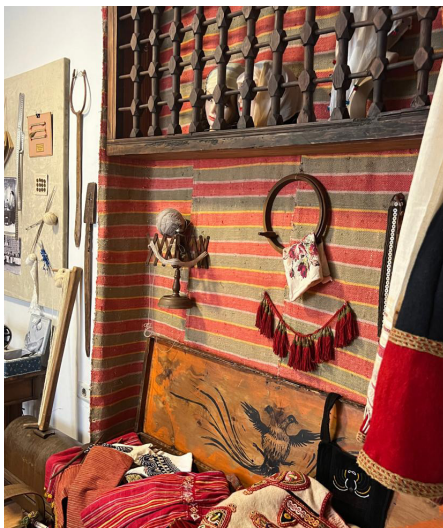
Këto janë disa nga diskutimet që bëjmë me të rinjtë dhe mendoj se ia vlejnë.

Nuk kemi ende një grua shqiptare në postin e Presidentit ose të Kryeministrit. A mendoni se edhe kjo është tregues diskriminimi?

Unë do të thosha që ky është tregues diskriminimi dhe vetë-diskriminimi. Shqipëria është në listën e vendeve konservatore. Natyrisht burrat nuk duan ta humbin dominancën politike; edhe kur tregohen ndryshe, i përdorin gratë për përfitimin e tyre. Këtë model mund ta përmbysin vetëm gratë, me diplomaci, me qetësi dhe duke ndërtuar karrierat e tyre politike. Sigurisht kjo kërkon shumë energji, sfida dhe shumë punë, por kështu ka ndodhur në vendet që ne i marrim si model... Është e vështirë, por jo e pamundur.

Supozojmë se një ditë do të ishit ju në postin e kryeministres. Çfarë do të donit t'i ndryshonit Shqipërisë?

Shqipëria ka nevojë për dashuri... Do të bëja të pamundurën që shqiptarët të mësohen të duan vendin e tyre, të duan veten. Do të bëja të pamundurën që shqiptarët të ndiheshin dinjitozë dhe të sigurt. Për këtë duhet t'u shërbesh njerëzve, t'i respektosh, të kujdesesh për ta, t'i duash... Dhe më tej mund të them formula shumë të bukura dhe të vështira, si: zbatimi i ligjit, lufta ndaj korrupsionit, ndarja e pushteteve dhe respektimi i institucioneve, zgjedhje të ndershme, etj. Rregullat e mira krijojnë edhe elita të shëndetshme. Vetëm një qeverisje e mirë dhe për njerëzit e bën të mundur këtë. Larg parave të dyshimta dhe njerëzve që nuk krijojnë modelin e qytetarit të vërtetë. Ka shumë mënyra se si të arrihet lumturinë dhe sigurinë e një populli. Unë mendoj se nëse e ke këtë pikësynim, ja arrin ta realizosh. Në këto situata, do të shohim se edhe gratë do të kandidojnë për poste të larta pa patericat e burrave.

OLLGA PLUMBI

Gruaja që foli kundër patriarkanizmit prej 1936 e mbrojti emancipimin e gruas në komunizëm

Ollga Plumbi lindi në vitin 1898 në fshatin Lupckë të Përmetit, në një familje intelektuale. Babai i saj, Zahari Leka, ishte mjek i arsimuar në Francë, ndërsa nëna Polikseni kishte studiuar në shkollën Arsaqion të Athinës. Fëmijërinë e kaloi kryesisht në qytetin e Përmetit, në një mjedis librash dhe dashurie për kombin, që ndikoi shumë në formimin e saj.

Ende e re, Ollga u martua me mësuesin dhe aktivistin Mihal Plumbi. Pas vdekjes së parakohshme të bashkëshortit, ajo u detyrua të emigronte në Perëndim për të mbajtur familjen. Në mesin e viteve 1930 u kthye në atdhe dhe u përfshi në trupën arsimore të kolegjit amerikan “Kenedi” dhe në Liceun Francez, ku u bë fanar i edukimit për vajzat shqiptare.

Përveç mësimeve, Ollga nisi të shkruante për gjendjen politike, shoqërore dhe kulturën e gruas shqiptare. Ajo bashkëpunoi me revistën “Bota e Re” në Korçë, në një grup me shkrimtarët progresistë Migjeni dhe Selim Shpuza. Në vitet 1937-1939, nën pseudonimin Shpresa, botoi një sërë artikujsh mbi feminizmin në revistën “Përpyekja Shqiptare”, duke u bërë një nga gratë e para publiciste që trajtoi çështjet e grave.

Në artikullin “Feminizmi dhe shoqëria” të vitit 1936, Ollga denoncoi familjen patriarkale dhe deklaroi se një shoqëri nuk mund të quhet e qytetëruar nëse vazhdon të adhurojë modelin ku burri është “zot” dhe gruaja skllave. Ajo i quajti gratë “viktima të fatit” dhe kërkoi emancipim: shoqëria e re duhet ta shohë gruan të pavarur, të sinqertë dhe të çliruar nga kufizimet tiranike familjare. Për të, zhvillimi shoqëror ishte i pamundur pa dijen dhe arsimimin e femrave.

Me pushtimin e vendit, Ollga nuk qëndroi në hije. Ajo u bashkua me Lëvizjen Antifashiste Nacionalçlirimtare dhe mori pjesë aktive në Konferencën e Dytë Nacionalçlirimtare, ku kontribuoi në mobilizimin e grave. Si kryetare e Bashkimit të Grave Antifashiste të Tiranës, krijoi një rrjet solidariteti që lidhte nënat, motrat dhe bashkëshortet me idealin e çlirimit.

Pas Luftës së Dytë Botërore, roli i saj u njoh gjerësisht.

Në zgjedhjet e 2 dhjetorit 1945, ajo fitoi një numër të lartë votash dhe u zgjodh deputete, duke qenë e dyta më e votuar pas Enver Hoxhës. Në parlament mori postin e nënkryetares së Presidiumit të Kuvendit Popullor, duke sjellë zërin e grave në institucionet shtetërore. Por në vitin 1946 u shkarkua nga detyra dhe u zëvendësua nga Nexhmije Hoxha, sepse nuk ishte anëtare e Partisë Komuniste; që prej asaj kohe u përjashtua nga jeta politike.

Më pas punoi si shefe e marrëdhënieve me jashtë në Bibliotekën Kombëtare të Tiranës dhe doli në pension, duke iu përkushtuar leximit dhe studimit. Në vilën e saj në Rrugën e Kavajës krijoi një bibliotekë të pasur me libra në disa gjuhë; miqtë tregonin se syri i tyre mbetej te raftet e librave ndërsa ajo ndante historitë e saj. Pavarësisht njohurive të gjera, Ollga njihej për modestinë; ajo besonte se fuqia e grave qëndronte në dijen dhe qetësinë e tyre.

Në vitet 1950, themeloi dhe drejtoi revistën “Gruaja Shqiptare”, ku botoi me pseudonimin “Zita” artikuj që trajtonin të drejtat e grave dhe reformën familjare. Idetë e saj për barazinë gjinore, progresin kombëtar dhe liritë familjare ishin shumë përpara kohës dhe shpesh përballëshin me opinionin obskurantist. Ajo përsëriste se liria e Shqipërisë nuk mund të arrihej pa emancipimin e graver.

Djali i saj, Emil Plumbi, u bë kryeinxhinier i Radio Tiranës dhe ruante mesazhet e nënës se liria lidhet gjithmonë me dijen. Fjalimet e saj në Kuvend dhe shkrimet e viteve ’30 janë thirrje të vazhdueshme që vajzat dhe nënat të mos mbeten “objekt” por aktore të barabarta në jetën publike.

Edhe pse pas viteve ’50 u hesht nga regjimi, figura e Ollga Plumbit po rizbulohet sot si një nga pionieret e feminizmit shqiptar. Ajo u nda nga jeta në vitin 1984, duke lënë pas një trashëgimi të çmuar shkrimesh, kontributesh antifashiste dhe frymëzimi të pashuar për të drejtat e grave. Sot, historianët e përmendin si një grua të së ardhmes; kujtimi i saj vazhdon të frymëzojë breza që besojnë se Shqipëria nuk mund të jetë e lirë pa barazinë dhe edukimin e grave.

100 GRA NË PIKTURËN SHQIPTARE*

Motrat Zengo piktoret e para profesioniste në Shqipëri

Artistet gra janë pa dyshim të cilat kanë kontribuar pikërisht për këtë gjë, pra e kanë bërë artin Shqiptar më poetik më të bukur, më të ndjerë, dhe jashtë skenave, të periudhave të komunizmit. “Motrat Zengo” janë ndër pioneret e para. Trashëguan artin e babait të tyre Vangjel Zengo dhe studiuan në Greqi. Në vitin 1936-tën hapën ekspozita në Shqipëri me 60 punime. Sofia Zengo realizon vepra me ngarkesë të fortë emocionale dhe introspektive: “Gruaja me shall”, “Autoportret”, “Portretet fshatareje”. Sofia Zengo la pas qindra piktura në vaj, kryesisht portrete dhe peizazhe.

*Pjesë e projektit UET-UETPress për historinë e feminizmit